

ПАТОГЕНЕТИЧНА РОЛЬ ПОРУШЕННЯ НИРКОВОГО ТРАНСПОРТУ ІОНІВ НАТРІЮ В ДИНАМІЦІ ГОСТРОГО УРАЖЕННЯ ЛЕГЕНЬ

Експериментальне гостре ураження легень чинить суттєвий негативний вплив на функціональний стан нирок, який проявляється порушеннями процесів фільтрації, секреції, проксимального і дистального транспорту іонів натрію, що досягають максимуму через 2 год з періодом тимчасового благополуччя через 12 год і повторним погіршенням, проте меншим за амплітуду, через 24 год.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: гостре ураження легень, нирки, транспорт іонів натрію.

ВСТУП. Гостре ушкодження легень (ГУЛ) – клінічний синдром гострої дихальної недостатності зі значною захворюваністю і смертністю [8]. Він є поліетіологічним та може розвиватися у хворих як з легеневою, так і з позалегеневою патологіями. Незважаючи на прямий вплив на епітеліальні клітини чи результат віддаленого системного запального процесу, опосередкованого цитокінами, розвиток ГУЛ має схожі патофізіологічні механізми. В їх основі лежить дифузний запальний процес у легенях із гострим розвитком у пацієнтів гіпоксії, тахіпное та зниженням еластичності легень [6].

Важливе місце в патогенезі ГУЛ відводять системним порушенням. Сюди належать порушення кислотно-лужної рівноваги, водно-електролітної, осмотичної і колоїдно-осмотичної рівноваги [5]. У патологічний процес втягуються практично всі внутрішні органи, в тому числі й нирки.

У наших попередніх роботах було показано, що вже через 2 год експериментального ГУЛ у тканині нирки активізуються процеси ліпопероксидації, знижується активність ферментів антиоксидантного захисту, порушується антиоксидантно-прооксидантний баланс. Ці процеси поступово відновлюються до 24 год, не досягаючи норми [1, 3, 4]. Усе це не могло не відобразитися на функціональному стані нирок. Немає даних про порушення ниркового транспорту іонів натрію, які характеризують функціональну здатність проксимального і дистального відділів нефрона та лежать в основі патогенезу водно-електролітних порушень.

Метою роботи було встановити особливості ниркового транспорту іонів натрію в динаміці ГУЛ.

© П. А. Сас, Ю. І. Бондаренко, 2014.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. В експериментах використано 30 нелінійних білих щурів-самців масою 160–180 г. Усіх тварин поділили на п'ять груп – контрольну і чотири дослідних. У дослідних групах під тіопентало-натрієвим наркозом (40 мг·кг⁻¹ маси) тваринам моделювали ГУЛ шляхом введення у трахею соляної кислоти (рН 1,2) в дозі 1,0 мл·кг⁻¹ на вдиху [7]. Контрольним тваринам вводили еквівалентний об'єм ізотонічного розчину натрію хлориду.

Через 1, 6, 12 і 24 год після моделювання ГУЛ у піддослідних тварин визначали функціональний стан нирок методом водного навантаження [2]. Його виконували за 2 год до евтаназії: через металевий зонд у шлунок вводили підігріту до 30 °С водогінну воду в об'ємі 5 % від маси тіла щура. Сечу збирали протягом 2 год. Після забору сечі під тіопентало-натрієвим знеболюванням, відповідно до положень Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей (Страсбург, 1985), проводили забій щурів методом тотального кровопускання із серця. У сечі й сироватці крові визначали концентрацію іонів натрію і розраховували величини його проксимального та дистального транспорту, екскреції і фільтрації, а також відносну реабсорбцію води.

Отримані цифрові дані підлягали статистичному аналізу. Статистичну обробку результатів виконано у відділі системних статистичних досліджень університету в програмному пакеті Statsoft STATISTIKA.

РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ. За умов модельованого ГУЛ виникали істотні порушення транспорту іонів натрію на тлі практично збереженої відносної реабсорбції води (табл.).

Останній показник практично не відрізнявся від рівня контролю через 2, 6 і 12 год після моделювання ГУЛ. Через 24 год рівень реабсорбції води збільшувався і ставав статистично достовірною більшим від рівня контролю та попереднього терміну спостереження ($p < 0,05$).

Таблиця – **Порушення транспорту іонів натрію в динаміці гострого ураження легень ($M \pm m$)**

Контроль (n=6)	Гостре ураження легень			
	2 год (n=6)	6 год (n=6)	12 год (n=6)	24 год (n=6)
Відносна реабсорбція води, %				
89,25±1,12	91,32±0,53	91,37±0,32	90,62±0,36	92,21±0,28
Проксимальний транспорт натрію, мкмоль·хв ⁻¹ ·100 г ⁻¹				
41,64±4,55	21,21±2,31*	23,33±1,18*	53,44±3,73	37,52±2,78
Дистальний транспорт натрію, мкмоль·2 год ⁻¹ ·100 г ⁻¹				
4,69±0,18	1,94±0,15*	2,19±0,15*	5,42±0,38	3,12±0,22*
Натрій сироватки крові, ммоль·л ⁻¹				
132,0±1,3	161,0±4,9*	163,5±1,8*	148,0±7,9	150,7±3,0*
Натрій сечі, ммоль·л ⁻¹ ·100 г ⁻¹				
1,36±0,01	1,69±0,10*	1,60±0,06*	1,32±0,13	1,56±0,09
Екскреція натрію із сечею, мкмоль·хв ⁻¹ ·100 г ⁻¹				
0,049±0,002	0,021±0,002*	0,021±0,001*	0,049±0,005	0,033±0,004*
Фільтрація іонів натрію, мкмоль·хв ⁻¹ ·100 г ⁻¹				
46,38±4,63	23,18±2,44*	25,51±1,21*	58,92±3,95	40,68±2,98

Примітка. * – вірогідність відмінностей показників стосовно контрольної групи тварин ($p < 0,05$).

Проксимальний транспорт іонів натрію через 2 і 6 год після моделювання ГУЛ істотно знижувався стосовно контролю (відповідно, на 49,1 і 44,0 %, $p < 0,05$).

Через 12 год істотно збільшувався досліджуваний показник, що ставав на 28,3 % вищим від контролю і, відповідно, від попередніх термінів спостереження (більше ніж у 2 рази, $p < 0,05$). Через 24 год показник знижувався, порівняно з попереднім терміном, на 29,8 %, що виявилось статистично достовірним ($p < 0,05$), і досягав рівня контролю ($p > 0,05$). Слід зауважити, що в цей термін показник ставав істотно більшим, ніж через 2 і 6 год спостереження (відповідно, на 76,9 і 60,8 %, $p < 0,05$).

Подібну динаміку спостерігали і за величиною дистального транспорту іонів натрію. Через 2 і 6 год показник суттєво знижувався порівняно з контрольною групою (відповідно, на 58,6 і 53,3 %, $p < 0,05$). Через 12 год він зростав, досягаючи рівня контролю ($p > 0,05$), що виявилось, відповідно, у 2,79 і 2,47 рази більшим порівняно з 2 і 6 год після моделювання ГУЛ ($p < 0,05$). Через 24 год показник знижувався і на 42,4 % був меншим від попереднього терміну спостереження, що виявилось статистично значущим ($p < 0,05$). За цих експериментальних умов показник ставав на 33,5 % меншим від рівня контролю ($p < 0,05$), проте, відповідно, на 60,8 і 42,5 % був більшим, ніж через 2 і 6 год після моделювання ГУЛ ($p < 0,05$).

Порушення проксимального і дистального транспорту іонів натрію зумовили патологічні відхилення його вмісту в сироватці крові й сечі. Так, у сироватці крові показник зростав і був через 2, 6 і 24 год статистично достовірно більшим, ніж у контролі (відповідно, на 22,0, 23,9 і 14,2 %, $p < 0,05$). Через 12 год вміст у сироватці крові натрію знижувався, що виявилось статистично не достовірним порівняно з попереднім терміном спостереження ($p > 0,05$). Разом із тим, не було істотних відмінностей показника стосовно контрольної групи ($p > 0,05$), що зумовлено значним варіаційним розкидом досліджуваного показника.

У свою чергу, вміст натрію в сечі теж через 2 і 6 год після моделювання ГУЛ статистично достовірно зростав (відповідно, на 24,3 і 17,6 %, $p < 0,05$). Через 12 год показник знижувався, а через 24 год – підвищувався, що виявилось статистично не достовірним порівняно з контрольною групою ($p > 0,05$). Ці коливання зумовили статистично значуще зменшення показника через 12 год порівняно з 2 год, коли він досягав найбільшої величини (на 21,9 %, $p < 0,05$).

Виявлені порушення транспорту іонів натрію зумовили значне зниження його екскреції із сечею. Через 2 і 6 год показник зменшувався, порівняно з контрольною групою, в середньому в 2,33 рази ($p < 0,05$). Через 12 год показник значно зростав, досягаючи рівня контролю ($p > 0,05$), і виявився статистично достовірно більшим, ніж через 2 і 6 год після моделювання

ГУЛ ($p < 0,05$). Через 24 год екскреція іонів натрію із сечею знову знижувалася (на 32,6 % порівняно з контролем), проте показник був істотно більшим, ніж через 2 і 6 год (у середньому на 57,1 %, $p < 0,05$).

Подібною виявилася і фільтрація іонів натрію. Через 2 і 6 год показник значно знижувався порівняно з контрольною групою (відповідно, на 50,0 і 45,0 %, $p < 0,05$). Через 12 год він значно зростав, на 27,0 % перевищуючи рівень контролю. За цих експериментальних умов показник у 2,54 раза виявився більшим, ніж аналогічний, визначений через 2 год після моделювання ГУЛ ($p < 0,05$), та у 2,31 раза – порівняно з показником, визначеним через 6 год після моделювання ГУЛ ($p < 0,05$). Через 24 год фільтрація іонів натрію знижувалася порівняно з попереднім терміном спостереження (на 31,0 %, $p < 0,05$) й досягала рівня контролю ($p > 0,05$). В цей термін спостереження величина досліджуваного показника суттєво перевищувала аналогічний 2 і 6 год спостереження (відповідно, на 75,5 і 59,5 %, $p < 0,05$).

Таким чином, під впливом експериментального ГУЛ через 2 і 6 год після моделювання суттєво знижується фільтрація іонів натрію, що сприяє їх накопиченню в сироватці крові. Крім цього, порушується проксимальний і дистальний транспорт іонів натрію, внаслідок чого в сечі теж зростає вміст натрію. Порушення проксимального і дистального транспорту іонів натрію сприяють збільшенню його екскреції із сечею, що, як свідчать дані літератури, лежить в основі водно-електролітних порушень [6].

Через 12 год ці показники змінюються в бік покращення, причому величина дистального транспорту натрію, вмісту натрію у сироватці крові та екскреція натрію із сечею досяга-

ють рівня контролю, а фільтрація натрію стає більшою від контрольного рівня. Через 24 год знову відзначають погіршення показників, ступінь якого менший, ніж через 2 і 6 год після моделювання ГУЛ. Отже, через 12 год настає мобілізація компенсаторних механізмів, яка сприяє тимчасовому покращенню функціонального стану нирок. Це узгоджується з нашими попередніми дослідженнями, в яких через 2 і 6 год після моделювання ГУЛ істотно збільшувалася інтенсивність ліпопероксидації та знижувався антиоксидантний захист, які через 12 год змінювалися в бік покращення, а через 24 год – повторно погіршувалися [1, 3, 4]. Зіставляючи отримані результати, можна припустити, що мембранодеструктивні процеси, зумовлені впливом активних форм кисню та вільних радикалів, лежать в основі механізму порушення фільтрації, дистального та проксимального транспорту іонів натрію.

Отримані результати слід враховувати при розробці програм корекції водно-електролітного балансу за умов ГУЛ.

ВИСНОВОК. Експериментальне гостре ураження легень чинить суттєвий негативний вплив на функціональний стан нирок, який проявляється порушеннями процесів фільтрації, секреції, проксимального і дистального транспорту іонів натрію, які досягають максимуму через 2 год з періодом тимчасового благополуччя через 12 год і повторним погіршенням, проте меншим за амплітудою, через 24 год.

Перспективи подальших досліджень. Необхідно поглибити дослідження з вивчення механізмів порушення функціонального стану нирок за умов ГУЛ з метою розробки адекватних методів корекції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боднар Я. Я. Особливості антиоксидантно-прооксидантного балансу крові, тканини легень і нирок в динаміці гострого ураження легень / Я. Я. Боднар, П. А. Сас // Здобутки клініч. і експерим. медицини. – 2012. – № 2. – С. 19–21.
2. Бойчук Т. М. Патолофізіологія гепаторенального синдрому при гемічній гіпоксії / Т. М. Бойчук, Ю. Є. Роговий, Г. Б. Попович. – Чернівці : Медичний університет, 2012. – 192 с.
3. Бондаренко Ю. І. Порушення ферментативної ланки антиоксидантного захисту тканини нирок при гострому ураженні легень / Ю. І. Бондаренко, П. А. Сас // Вісник наук. досл. – 2014. – № 2. – С. 106–109.

4. Сас П. А. Патогенетична роль пероксидного окиснення ліпідів в пошкодженні нирок при гострому ураженні легень / П. А. Сас // Здобутки клініч. і експерим. медицини. – 2013. – № 2. – С. 162–164.
5. Acute respiratory distress syndrome and acute lung injury / A. Dushianthan, M. P. Grocott, A. D. Postle, R. Cusack // Postgrad. Med. J. – 2011. – **87**, № 1031. – P. 612–622.
6. Matthay M. A. The acute respiratory distress syndrome: pathogenesis and treatment / M. A. Matthay, R. L. Zemans // Annu. Rev. Pathol. – 2011. – **6**. – P. 147–163.
7. Predictors of hospital mortality in a population-based cohort of patients with acute lung injury //

C. R. Cooke, J. M. Kahn, E. Caldwell [et al.] // Crit. Care Med. – 2008. – 36(5). – P. 1412–1420.

8. Quality of life after acute respiratory distress syndrome: a meta-analysis / D. W. Dowdy, M. P. Eid, C. R. Dennison [et al.] // Intensive. Care Med. – 2006. – 32. – P. 1115–1124.

П. А. Сас, Ю. И. Бондаренко

ТЕРНОПОЛЬСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ И. Я. ГОРБАЧЕВСКОГО

ПАТОГЕНЕТИЧЕСКАЯ РОЛЬ НАРУШЕНИЯ ПОЧЕЧНОГО ТРАНСПОРТА ИОНОВ НАТРИЯ В ДИНАМИКЕ ОСТРОГО ПОРАЖЕНИЯ ЛЕГКИХ

Резюме

Экспериментальное острое поражение легких оказывает существенное негативное влияние на функциональное состояние почек, проявляющееся нарушениями процессов фильтрации, секреции, проксимального и дистального транспорта ионов натрия, которые достигают максимума через 2 ч с периодом временного благополучия через 12 ч и повторным ухудшением, однако меньшим по амплитуде, через 24 ч.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: острое поражение легких, почки, транспорт ионов натрия.

P. A. Sas, Yu. I. Bondarenko

I. YA. HORBACHESKY TERNOPIL STATE MEDICAL UNIVERSITY

PATHOGENETIC ROLE OF RENAL ION TRANSPORT SODIUM IN THE DYNAMICS OF ACUTE LUNG INJURY

Summary

Experimental acute lung injury carries a material adverse effect on renal function, manifested impaired processes of filtration, secretion, proximal and distal transport of sodium ions, which reach a maximum after 2 h with a period of temporary prosperity through 12 h and again deteriorating, but smaller in amplitude over 24 hours.

KEY WORDS: acute lung injury, kidney, transport of sodium ions.

Отримано 05.08.14

Адреса для листування: П. А. Сас, Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського, м. Волі, 1, Тернопіль, 46001, Україна.